

21 POLITISKE TILTAK MOT NETTHETS

«Netthets er den største trusselen mot ytringsfriheten i Norge i dag.»

– John Peder Egenæs, generalsekretær i Amnesty International Norge

**AMNESTY
INTERNATIONAL**

INTRODUKSJON

Netthets er en trussel mot grunnleggende menneskerettigheter. Når mennesker trues, skremmes eller trakasseres bort fra å delta i samfunnsdebatten, rammer det ytringsfriheten deres og hele den demokratiske samtalen.

En lang rekke undersøkelser har fastslått at dette skjer i Norge i dag. Alle politiske partier er enige om at dette er en stor utfordring. Men få av partiene har programfestet forslag for å bekjempe netthets. Regjeringen har vedtatt en strategi, dominert av tiltak for mer utdanning, dialog og mer forskning.

Mer forskning er bra. Men vi vet nok til å fastslå at dette er et problem som ikke bare kan løses med utdanning, dialog og forskning. Netthets er et politisk problem, som også trenger politiske løsninger.

Dette programmet er ment som en håndrekning til alle politiske partier, til alle som vil jobbe for en bedre offentlighet i Norge. Her er 21 politiske forslag som kan brukes av alle norske partier, både i Stortinget og i internasjonalt arbeid. Sammen kan disse tiltakene bidra til å styrke ytringsfriheten og demokratiet i Norge ved at færre hetses ut av samfunnsdebatten.

21 POLITISKE TILTAK MOT NETTHETS

VURDER NYE LOVER

1. Nedsett en ny ytringsfrihetskommisjon som ser på netthets og formidleransvar.
2. Innfør en lov som ansvarliggjør formidlerne av netthets.
3. Inkluder kjønn i straffelovens paragraf om hatefulle ytringer.

STYRK POLITIETS INNSATS

4. Opprett flere hatkriminalgrupper i politiet, øk bemanningen kraftig.
5. Gi politiet et tydelig, skriftlig mandat til å bekjempe lovstridig netthets.
6. Styrk politiets kompetanse.
7. Styrk statsadvokatenes kompetanse og ressursbruk mot ulovlig netthets.
8. Bruk hele lovverket aktivt.
9. Prøv medvirkeransvaret juridisk for straffbare ytringer.
10. Sats på forebyggende politiarbeid.
11. Lag mer, og mer detaljert, politistatistikk.
12. Be statsadvokaten undersøke kvaliteten på politiarbeidet.

REGULER INNHOLDSELSESKAPENE

13. Delta i relevante reguleringsprosesser internasjonalt.
14. Still konkrete krav til Facebook.

BRUK MEDIEPOLITIKKEN

15. Vurder ansvaret for brukergenerert innhold i den nye medieansvarsloven.
16. Bruk mediestøtten til å støtte redaksjonell innovasjon mot netthets.

JOBBER FOR EN BEDRE YTRINGSKULTUR

17. Styrk sivilsamfunnets innsats.
18. Vær forbilder på nett, i tale og moderering.
19. Lag et hjelpeapparat for politikere.
20. Få netthets inn i læreplanene allerede i grunnskolen.
21. Stimuler til systematisk, teknologikyndig forskning.

DEL 1: HVA ER PROBLEMET?

DEFINISJON

Når en skal definere netthets, er det vanlig å vise til det som i straffelovens paragraf 185 kalles hatytringer: Å *forhåne* noen, eller *fremme hat, forfølgelse eller ringeakt* overfor noen på grunn av deres hudfarge eller nasjonale eller etniske opprinnelse, religion eller livssyn, homofile orientering eller nedsatte funksjonsevne.

Det er altså snakk om å angripe noens verdighet ved å angripe en gruppe. Loven identifiserer fem gruppekjennetegn som beskyttes. Stortinget har vedtatt at kjønnsuttrykk og kjønnsidentitet skal legges til, men ikke kjønn. Amnesty jobber for å inkludere også dette.

Men netthets er mer enn hatytringer, og mer enn lovstridige ytringer. Begrepet rommer handlinger som trakassering, trusler, sjikane, eksponering av personlige opplysninger (kjent som doxing) og organisert nettmobbing (såkalte raids). Felles for dem er at de er personangrep - verbale angrep på folk for hvem de er, ikke hva de mener. Og de har som effekt at folk skremmes eller trues fra å delta i samfunnsdebatten.

Netthets kan også være summen av en lang rekke ytringer som hver og en ikke ville oppleves som mer enn en skarp kommentar. Nettet har skapt et volum av ytringer som kan gjøre det svært krevende for mange å delta i samfunnsdebatten. Kanskje har terskelen for hva det er greit å skrive om andre mennesker også flyttet seg.

HVA VI VET

En rekke undersøkelser har kartlagt omfanget og konsekvensene av netthets i Norge de siste årene. Noen grupper er mer utsatte enn andre, men problemet rammer bredt:

Politikere er spesielt utsatt. En undersøkelse fra Politihøgskolen i 2017 viste at 82 prosent av rikspolitikere hadde opplevd “uønsket atferd, trusler eller (...) hatmeldinger”. Over 60 prosent av Norges kvinnelige politikere, fra lokal- til rikspolitikk, er blitt hetset på nett, viste en undersøkelse fra Amnesty i 2018. KS dokumenterte i 2019 at over 40 prosent av landets lokalpolitikere har mottatt hatefulle ytringer eller direkte trusler. Yngre politikere er mest utsatt.

Flere andre grupper er også undersøkt spesielt: Over 50 prosent av norske **journalister** har vært utsatt for sjikane, krenkelser eller hets på nett, ifølge en studie fra AFI i 2015. Rundt 30 prosent av alle med etnisk eller religiøs minoritetsbakgrunn har opplevd ubehagelige eller nedlatende kommentarer etter å ha ytret seg offentlig, viste undersøkelsen Ytringsfrihet i Norge i 2014. Andelen var den samme som for majoritetsbefolkningen, men mens majoriteten fikk kritikk for sine meninger, fikk minoritetsbefolkningen langt oftere negative kommentarer rundt sin hudfarge, etnisitet eller religion.

Blant Fellesorganisasjonens medlemmer i barnevernet, opplevde 25 prosent av medlemmene netthets i løpet av 2017. 23 prosent av alle **LHBT-personer** har opplevd hatefulle ytringer det siste året, viste en undersøkelse fra Institutt for samfunnsforskning i 2019. Amnesty fant at 12 prosent av alle norske **kvinner** hadde opplevd hets.

Undersøkelsene viser også at konsekvensene er alvorlige: 37 prosent av lokalpolitikere har endret adferd etter å ha blitt hetset, viste KS’ undersøkelse. Over halvparten av disse sier hetsen har ført til begrenset talefrihet og at de har unnlatt å engasjere seg i spesielle saker. I en fersk undersøkelse har organisasjonen No hate spurt 1492 norske politikere om netthets. 43 prosent av dem (643 politikere) svarer at de unngår å ytre seg om spesielle temaer på grunn av fremveksten av netthets. 21 prosent (316 politikere) svarer at netthets har påvirket engasjementet deres før høstens kommunevalg. 92 av disse har vurdert å trekke seg som kandidat.

Dette er gjennomgående i alle de refererte undersøkelsene: Netthets fører til at folk trekker seg tilbake, lar være å kommentere spesifikke temaer på Facebook, ikke deltar i debatter i det hele tatt, til og med slutter helt i politikken. Dette gjelder ikke bare dem som har opplevd hets, men folk som ikke orker å utsette seg for det de ser ramme andre. Det snakkes gjerne om en nedkjølingseffekt (“chilling effect”) ved å regulere ytringer strengere. Men nedkjølingen av debatten skjer allerede. Over halvparten av alle spurte brukere sier de lar være å delta i debatter på Facebook på grunn av den harde tonen i debatten, viser LDOs undersøkelse fra 2017.

Flere som er rammet av hets forteller også om konsentrasjonsvansker, psykiske utfordringer og sykmeldinger. Undersøkelsene gir et tydelig svar: Netthets er en trussel mot demokratiet i Norge i dag.

OM DETTE PROGRAMMET

Regjeringen vedtok i 2016 en strategi mot hatefulle ytringer. Den lister opp 23 ulike tiltak. Det er mye bra i strategien: Satsing på sivilsamfunnet, mer kompetanse i politiet og mer målrettet forskning om omfang og forebygging.

Men strategien er, som mye annet som foreslås i debatten, dominert av det en kan kalle myke tiltak: Utdanning, holdningskampanjer, motsnakk og mobilisering i kommentarfelt - tiltak som skal forebygge eller forbedre, ikke regulere samtalen eller fjerne ytringer.

Dette er forståelig. Hets kan ikke reguleres vekk. Samfunn utvikles gjennom uenighet og det som for mottakeren oppleves som hets, kan for avsenderen oppleves som en ventil for misnøye. Det er krevende å ta til orde for tiltak som av flere vil bli tolket som forsøk på sensur eller begrensning av ytringsfriheten.

Det er også viktig å huske at nettet som ytringsarena har ført mye godt med seg, ikke minst for menneskerettighetsforkjempere verden over. Samfunnet er heller ikke nødvendigvis blitt mer polarisert de siste årene. Det som kan virke som en massiv bølge av rasisme og personangrep i et kommentarfelt, kan være resultat av noen få personers handlinger.

Derfor er heller ikke tiltakene som foreslås i dette programmet, en innskrenkning av ytringsfriheten. Når noen trues, trakasseres eller hetses, er det et direkte angrep på deres ytringsfrihet. Noen ganger skjer dette som organiserte kampanjer for å presse folk til taushet. Ofte skjer det rett og slett på grunn av volumet og tempoet i ytringer nettet har skapt. Å jobbe mot netthets er derfor ikke å begrense ytringsfriheten, det er å beskytte ytringsfriheten til dem som hetses ut av debatten.

“Det påligger statens myndigheter å legge forholdene til rette for en åpen og opplyst offentlig samtale”, heter det i grunnlovens paragraf 100. Å jobbe politisk for å legge rammer for samfunnsdebatten, er ikke å sensurere den offentlige samtalen. Det er å legge til rette for den.

Gjennom flere tiår er det utviklet normer og reguleringer av hvilke rammer trykte medier og fjernsyn skal operere innenfor, og hvilke krav de har til redigering og moderering. Det har skjedd massive endringer i samfunnsdebattens infrastruktur de siste årene. Derfor trengs det også ny tenkning rundt disse rammene. Når alle i praksis kan være redaktør og publisist, må det tenkes nytt rundt regulering.

Det trengs myke tiltak for å bekjempe netthets. Men det trengs også harde - konkret politikk som kan vedtas av Stortinget og følges opp politisk. Disse har vært mer fraværende i den norske debatten. Det er disse dette programmet vil løfte frem.

Forslagene er hentet fra forskningsrapporter, bøker, avisartikler, lovtekster, lovforslag og andre dokumenter, fra Norge og andre europeiske land. Samt samtaler og korrespondanse med en rekke forskere, mediefolk, teknologiledere, politikere, jurister, politifolk og aktivister. Forslagene er rettet mot alle norske politikere og partier.

DEL 2: POLITISK PROGRAM

VURDER NYE LOVER

Netthets kan ikke stanses med lover alene. Men lovene som regulerer ytringer setter en nedre grense for hva som er akseptabelt å si. Fellende dommer kan avskrekke og være rettesnorer, både for de som moderer kommentarfelt og sosiale medier og de som debatterer på nett.

Lovgrunnlaget for å straffefølge straffbare ytringer er ganske godt i Norge i dag. Men det finnes noen mangler. Spesielt ett prinsipp bør diskuteres: Å holde formidlerne av hatefulle ytringer ansvarlige

I utgangspunktet skal den som ytrer seg holdes ansvarlig for det vedkommende sier. Men det finnes også det som i jussen kalles medvirkeransvar: Hos dem som bidrar til kriminelle handlinger – i dette tilfellet legger til rette for eller sprer andres lovstridige ytringer. For pressen er dette prinsippet nedfelt i lov, og redaktøren er ansvarlig for alt som publiseres i sitt medium. Men i en teknologisk virkelighet der alle kan være redaktør, dekker medielovene bare en liten del av ytringene.

Internasjonalt har det de siste par årene vært en intens debatt om å styrke det juridiske medvirkeransvaret generelt, og regulere de store nettselskapene spesielt. Flere land har innført, eller er i ferd med å innføre lover som ansvarliggjør formidlerne. Disse bør norske politikere kjenne til, diskutere og vurdere elementer fra når en norsk politikk skal utformes. De viktigste er:

TYSKLAND

FACEBOOK KAN STRAFFES OM DE IKKE FJERNER YTRINGER

1. Januar 2018 trådte den såkalte netzwerkdurchsetzungsgesetz (NetzDG, på norsk: nettverksgjennomførings-loven) i kraft. Den pålegger alle sosiale nettverk med mer enn to millioner tyske medlemmer å fjerne “åpenbart ulovlig” materiale innen 24 timer. Strafferammen er bøter på inntil 5 millioner euro.

Alle sosiale medier-selskaper rammes av loven, om de har tyske medlemmer. Brukere kan klage til et offentlig organ om innhold ikke fjernes, og selskapene er pålagt å levere offentlige rapporter om hvor mange klager de mottar og hvor mye de fjerner. Hensikten var å få selskapene til å ta større ansvar for innholdet på sine plattformer. Loven skapte mye debatt da den ble innført. En effekt var at Facebook hyret inn flere tusen moderatorer i Tyskland for å følge opp, og ingen selskaper er bøtelagt hittil.

FRANKRIKE

FØLGER TROLIG ETTER TYSKLAND

Franske myndigheter har sagt de skal presentere en lov som følger opp den tyske i løpet av de neste månedene. Lovarbeidet bygger på en parlamentsrapport om rasisme og antisemittisme på nett. Tankegangen er den samme: å ansvarliggjøre nettselskaper som ikke dekkes av medielover, og som heller ikke er rene tekniske leverandører. Rapporten foreslår en egen juridisk definisjon for slike selskaper: Innholdsakselleratorer.

Denne juridiske avklaringen er viktig: I dag er nettselskaper dekket av EUs ehandelsdirektiv (som i Norge speiles i ehandelsloven). Der fastslås det at selskapene ikke kan holdes ansvarlig for innholdet på sidene de formidler. Men dette direktivet er i utgangspunktet lages for rent tekniske tjenester, som å levere bredbånd eller lagring av data. Å gå opp disse definisjonene og skillelinjene på nytt er sentralt i lovarbeidet som pågår i flere land: Facebook og bloggleverandører er noe helt annet enn Telenor og serverfirmaer. Det bør gjenspeiles i lovverket.

Et særtrekk ved den franske lovprosessen er at franske myndigheter samarbeider tett med Facebook. Det har skapt debatt. Målet er å lage presise reguleringer som selskapene klarer å opp, og som kan være en modell for resten av Europa. Et av resultatene av dette arbeidet, er en fersk rapport som anbefaler å regulere plattformsselskaper som banker, med strengere krav til innsyn. Anbefalingene herfra skal innarbeides i den planlagte loven.

STORBRITANNIA

HØYERE BØTER, STRAFFANSVAR FOR FORMIDLERE

Det mest ambisiøse lovarbeidet skjer i Storbritannia. Nettselskaper som ikke fjerner lovstridige ytringer kan ilegges store bøter, og lederne kan i tillegg straffes personlig med fengsel. Det er blant tiltakene som foreslås i meldingen om netthets som den britiske regjeringen la frem 8. april i år (*Online Harms White Paper*). Forslaget er inspirert av den tyske loven, men går lenger på flere punkter:

- De foreslåtte bøkene er større - i intervjuer har ministere forespeilet bøter på inntil 4 prosent av selskapenes globale overskudd. For Facebook vil det bety bøter på inntil 20 milliarder kroner.
- Den tyske loven har ikke et personlig straffansvar for selskapenes ledere, bare foretaksstraff og bøter. Britene vurderer også å bruke straffeloven mot ledere.
- Selskapene kan bøtelegges ikke bare om de lar være å fjerne "åpenbart ulovlige" ytringer, men også "skadelige" ytringer som ikke er lovstridige. Meldingen inneholder en liste over ulike typer innhold regjeringen vil regulere strengere.
- Ambisjonen er langt større enn i Tyskland: Meningen er at loven skal gi en helhetlig regulering av innholdsansvaret til alle selskaper som legger til rette for brukergenerert innhold på nett, den skal sette konkrete krav til varslingssystem, klageordninger, rapportering osv, og den skal være en modell for lovutvikling i andre land. Britene vil også opprette en ny tilsynsmyndighet med makt til å sanksjonere selskaper.

Regjeringens forslag er ikke konkret på alle punktene over. Men debatten som følger blir trolig den viktigste lovprosessen internasjonalt rundt regulering av nettselskaper framover.

EN KREVENDE BALANSEGANG

Det er krevende å finne den rette balansen mellom ytringsfrihet og straffansvar for ytringer. Alle de omtalte lovene/lovforslagene over har vært intenst diskutert, og omdiskutert. Blant innvendingene er at å true selskaper med straff vil gjøre dem overforsiktige og føre til at de fjerner innhold som ikke er ulovlig. Noen argumenterer med at staten overlater til private selskaper å bestemme hva som skal være lov å ytre og ikke, og at reguleringen vil favorisere de største selskapene fordi de små ikke har ressurser til å følge opp. Og at strengere håndheving bare gjør ekstremister mer sofistikerte når de ytrer seg, og styrker deres forestilling og fortelling om at de er forfulgt av en politisk korrekt elite.

Lovene kan misbrukes av myndigheter til å presse frem fjerning av innhold de ikke liker av politiske grunner (det skjer allerede, for eksempel i Russland, som mer eller mindre har kopiert den tyske lovteksten). Og det kan bli vanskeligere for menneskerettighetsgrupper og andre å etterforske overgrep, siden mye innhold fjernes automatisk gjennom dataprogrammer (dette gjelder spesielt terror-relatert innhold, men også hatprat).

At en lov ikke vil fungere i Russland, betyr ikke at den ikke bør vurderes i Norge. Likevel, denne og andre innvendinger må tas på alvor. Men da må de først debatteres. Det har knapt vært noen debatt om en utvidelse av formidleransvaret i Norge. Den debatten er nødvendig. Så lenge bare noen få enkeltpersoner holdes ansvarlige for straffbare ytringer, er det vanskelig å bedre ytringsklimaet ved lov. Norske politikere bør gjøre følgende:

TILTAK 1

NEDSETT EN NY YTRINGSFRIHETSKOMMISSJON SOM SER PÅ NETTHETS OG FORMIDLERANSVAR

Å be om et utvalg kan virke som et forsiktig krav. Men skal en innføre lignende reguleringer som Storbritannia og Frankrike nå vurderer, trengs det først en skikkelig utredning og debatt om hvordan dette står seg i Norge.

Flere har tatt til orde for en ny ytringsfrihetskommisjon, blant andre tankesmien Agenda og næringsminister Torbjørn Røe Isaksen (H), med støtte fra politikere fra alle regjeringspartiene. Det er 20 år siden forrige ytringsfrihetskommisjon, og både det teknologiske landskapet og mediebildet er totalt annerledes i dag. En slik kommisjon er en god ramme for en diskusjon om formidleransvaret i det nye mediebildet. Kommisjonen bør inkludere medlemmer som er teknologisk kyndige, oppdaterte på debattene og lovforslagene rundt om i Europa, og også medlemmer fra sivilsamfunnet. Kommisjonen bør blant annet gjøre følgende:

- Utrede hvordan formidleransvaret og en fornyet forståelse av redaktørrollen bør gjenspeiles i lovverket.
- Kartlegge omfang, skadevirkninger og tiltak mot netthets mer generelt, slik Likestillings- og diskrimineringsombudet har tatt til orde for.
- Studere de tyske, britiske og franske modellene nøye, uten at man må kopiere de mest inngripende tiltakene.
- Vurdere om det bør opprettes en tilsynsmyndighet for innholdsselskaper.

Bedre tilsyn er et sentralt ledd i det britiske lovforslaget. Logikken er den samme som for innføringen av nye personvernlover (GDPR): Med et forsterket ansvar, trengs det også et tilsyn med hvordan selskapene følger opp - og en trussel om bøter eller straff. Det britiske lovforslaget inneholder en rekke krav til hva slags retningslinjer, prosedyrer, knapper på nettsidene osv. selskaper som tilrettelegger for brukerinnhold må ha.

Slike prosedyrer er viktige: Innføringen av GDPR-lovene skjerpet både bevissthet og innsats hos norske selskaper og har bedret folks personvern, uten at lovene i seg selv ble veldig mye strengere. Datatilsynet følger opp dette i Norge. En kan legge regulering av innholdsselskaper til Datatilsynet, eller Medietilsynet - eller opprette en ny tilsynsmyndighet.

TILTAK 2

INNFØR EN LOV SOM ANSVARLIGGJØR FORMIDLERNE

Det er mulig å utvide formidleransvaret uten å innføre et omfattende lovverk med tilhørende reguleringer og tilsyn. En trenger ikke se lenger enn til Sverige. Loven om elektroniske oppslagstavler (Bulletin Board Systems, kjent som *BBS-loven*) ble vedtatt i Sverige allerede i 1998, i nettets barndom. Den sier at den som er ansvarlig for en slik oppslagstavle, også har ansvar for å fjerne eller hindre spredning av ytringer som bryter med de svenske ytringslovene (som er ganske like de norske).

En oppslagstavle er definert som “en tjeneste for elektronisk formidling av meddelelser”. Det gjør at loven kan anvendes på for eksempel en Facebook-gruppe, kommentarfeltet på en blogg, et diskusjonsforum osv. Loven gjelder ikke de redaktørstyrte mediene (som har egne lover), epostdiskusjoner eller rene tekniske nettleverandører (bredbåndsselskap osv.). Strafferammen er inntil to års fengsel.

Loven er hittil bare prøvd én gang, uten fellende dom. Men en potensielt viktig tiltale ble tatt ut i vinter: Administratoren av den åpne Facebook-gruppen *Stå upp för Sverige*, med 170 000 medlemmer, er tiltalt for ikke å ha fjernet rasistiske kommentarer fra medlemmene (tingrettsdommen er ventet 18. juni). Det er altså ikke selskapet Facebook som holdes ansvarlig, men den/de som driver gruppen og som gjør de faktiske vurderingene av hva slags innhold som skal tillates der.

Loven er altså et målrettet virkemiddel for å ansvarliggjøre de som helt konkret legger til rette for et hatsk ordskifte. Og den gjør en balansert avveining mellom ytringsfrihet og ytringsansvar: For å straffes, kreves det forsett eller grov uaktsomhet – altså at man bevisst eller ved grov skjødesløshet lar være å fjerne ulovlig innhold fra sin nettside. Dette er samme prinsipp som ligger bak det juridiske redaktøransvaret i den norske medielovgivningen, men det er altså utvidet til medier som ikke omfattes av denne.

Å innføre en slik lov er et enklere steg å ta enn å innføre et reguleringssystem med samme ambisjoner som det britiske, og kan gjøres uten en bred og langvarig kommisjon. Loven vil være et hjelpemiddel for politi og påtalemyndighet ved å tydeliggjøre at medvirkerprinsippet også gjelder for ytringer. Kanskje viktigere er bevisstgjøringen en ny lov kan føre til for aktører som i dag faktisk opptre som redaktører, uten å være redaktører i klassisk forstand.

En slik lov vil heller ikke være en inngripende begrensning i ytringsfriheten: Den endrer ikke grensen for hva som skal være lov å si etter strafferetten.

TILTAK 3

INKLUDER KJØNN I STRAFFELOVENS PARAGRAF 185

Paragrafen om hatefulle ytringer (straffelovens §185, ofte – upresist – omtalt som rasismeparagrafen) fastslår at staten har en forpliktelse til å beskytte mennesker mot hatefulle ytringer. Fire grunnlag gir beskyttelse etter loven: Hudfarge/etnisk opprinnelse, religion/livssyn, homofil orientering og nedsatt funksjonsevne.

Kjønn bør inkluderes som eget grunnlag i loven. Hatefulle ytringer rettet mot kvinner er et alvorlig brudd på kvinners menneskerettigheter som fører til at kvinner både individuelt og som gruppe får begrenset sin tilgang til viktige menneskerettigheter som retten til fysisk og psykisk integritet, retten til ytringsfrihet og retten til privatliv.

Fra et menneskerettslig ståsted er det både oppsøksvekkende og feil at kjønn er definert ut av dette spesielle vernet. Kvinner utsettes for en betydelig mengde hatefulle ytringer som ikke er basert på deres meninger eller kvalifikasjoner, men på deres kjønn – at de er kvinner som deltar i det offentlige ordskiftet. Disse hatefulle ytringene rammer ikke bare den enkelte kvinne, men kvinner som gruppe og samfunnet som helhet.

STYRK POLITIETS INNSATS

Mye kan gjøres for å bekjempe ytringer som bryter med det lovverket vi allerede har. Da er det avgjørende at politiet får tilført nok ressurser slik at de kan styrke sin kompetanse og systematikk i dette arbeidet. Dette anerkjennes i regjeringens strategi. Men fortsatt er det mye å gå på.

Noen av disse tiltakene kan fremstå som interne anliggender for politiet å avgjøre. Men for at politiet skal kunne øke sin innsats mot lovstridig netthets, kreves det politisk vilje til å instruere og bevilge. Dette vil være viktige tiltak for politi og påtalemyndighet:

TILTAK 4

OPPRETT FLERE HATKRIMGRUPPER I POLITIET, ØK BEMANNINGEN KRAFTIG

Oslopolitiet fikk i 2014 en egen gruppe som jobber med hatkriminalitet, lagt til Manglerud politistasjon. Denne har vært viktig, og har fått til mye. Men den er underbemannet, og den finnes bare i Oslo. Skal politiet kunne jobbe systematisk med lovstridig netthets, må ressursene økes.

Se til Sverige for inspirasjon: Det svenske politiet har egne ansvarspersoner for demokrati- og hatkriminalitet i alle syv politidistrikt, og egne enheter i de tre største distriktene. I Stockholm, Göteborg og Malmö er disse bemannet med henholdsvis elleve, syv og syv etterforskere pluss en leder hvert sted. Til sammen altså minst 28 årsverk, mot fire i Norge.

Det norske politiet bør ha:

- En kraftig økning i antall etterforskere, politijurister og fagpolitibetjenter som jobber med hatkriminalitet. Sveriges bemanning er et naturlig mål. Det vil, justert for folketall, tilsvare 15 dedikerte årsverk i Norge.
- Egne grupper som jobber med hatkriminalitet i de største politidistriktene, og politifolk med dette som del av sitt ansvarsområde i alle politidistrikt.
- Et nasjonalt kompetansesenter mot hatkriminalitet tilknyttet Oslo politidistrikt. Kompetansesenteret skal følge med på utviklingen, kartlegge og videreutvikle effektive tiltak, og bistå politidistriktene med veiledning og opplæring.

TILTAK 5

GI POLITIET ET TYDELIG, SKRIFTLIG MANDAT TIL Å BEKJEMPE LOVSTRIDIG NETTHETS

Skal de økte ressursene brukes effektivt, trengs det et tydelig mandat og en klar strategi for politiets arbeid mot hatytringer. Det svenske politiets mandat er å bekjempe hatkriminalitet og såkalte “demokratibrott”. Det siste defineres som kriminalitet som “truer noens grunnlovfestede rett til å utøve sin ytrings-, informasjons-, møte-, demonstrasjons, forenings- og religionsfrihet”. Politikere og andre opinionsdannere som journalister og kunstnere defineres spesielt som en prioritet for politiet. Mandatet er nedfelt i et skriftlig oppdrag fra 2016, og i flere skriv fra politiledelsen.

Å sørge for at politiledelsen utformer et tydelig, nedskrevet mandat som vektlegger “demokratibrudd” vil gjøre det lettere for politiet å prioritere hatkriminaliteten som faktisk kan true demokratiet. Det vil også bidra til å gi lokalpolitikere økt støtte og bedre beskyttelse. I Norge, som i Sverige, har PST/SÄPO ansvaret for sikkerheten til rikspolitikere. Lokalpolitikere følges opp av politiet.

I tillegg bør politiet ha en klar, konkret strategi å jobbe etter, som strekker seg over flere år. Den bør ta for seg hvilke saker som skal prioriteres, hvilke virkemidler som bør brukes når og hvordan kompetansen skal utvikles. At Riksadvokaten fremhever hatkriminalitet i sine rundskriv er bra, men det er ikke tilstrekkelig. Det trengs en tydelig prioritering fra toppen i politiet av innsats og ressurser, for å få styrket innsatsen.

TILTAK 6

STYRK POLITIETS KOMPETANSE

Når politiets innsats mot hatkriminalitet styrkes, er det avgjørende at politiet også har god kunnskap om hva som er hatkriminalitet og ikke, og hvordan dette best bekjempes. Det har vært gjort en god innsats for å løfte dette de siste årene. Hatkriminalitet er en del av grunnutdanningen – men ingen stor del: fem undervisningstimer og én fagartikkel på pensum.

Det finnes også et etter- og videreutdanningskurs spesifikt om hatkriminalitet, hvor første kull nettopp er uteksaminert. Kurset skal nå evalueres. Det bør videreføres og utvikles videre, og Politihøgskolen bør vurdere om hatkriminalitet skal vies mer oppmerksomhet i grunnutdanningen.

Men kompetanse handler ikke bare om å forstå hatkriminalitet bedre. Det bør også jobbes systematisk med oppfølgingen, for eksempel opplæring i og bruk av veilederen for hatkriminalitet som politiet selv har utviklet. Og opplæring i digital kompetanse: Hvordan kan politiet best patruljere og etterforske på nett – hva skal politiets rolle være, når skal det gripe inn, hvilke tekniske verktøy kan tas i bruk, hvordan jobbes det best forebyggende?

TILTAK 7

STYRK STATSADVOKATENES ARBEID

Statsadvokatene har også en viktig rolle å spille i oppfølgingen av straffbare ytringer. Statsadvokatene fører viktige saker for retten, gir råd til politiet og er også klageinstans når saker blir henlagt. Statsadvokatene bør øke sin innsats i saker som handler om ytringer.

Også her har Sverige gått foran, og det er mye å hente fra organiseringen der (se side 40-41 i den svenske regjeringens strategi mot hatytringer):

- Det svenske statsadvokatembetet har et “utviklingssentrum” i Malmö med særskilt ansvar for metodeutvikling, oppfølging og utdanning innen hatkrim.
- Alle statsadvokatkontorer har minst én statsadvokat som har spesialisert seg på å håndtere hatkrimssaker. Disse treffes jevnlig for å utveksle erfaringer.
- Hatkrim er eget emne i både grunn- og videreutdanningen til statsadvokater.
- Statsadvokatene samarbeider tett med politiet blant annet i utviklingen av metoder, og i utdanning.

Ingen av disse tiltakene finnes i Norge i dag. Det trengs en satsing på hatkrim også i det norske statsadvokatembetet, både organisatorisk og kompetansemessig.

I tillegg kan Riksadvokaten spille en enda større rolle. Riksadvokaten har gitt tydelige føringer om å prioritere hatkrimssaker i sine siste rundskriv. Riksadvokaten kan også føre saker av særskilt prinsipiell interesse og gi instruksjer til statsadvokatene.

TILTAK 8

BRUK HELE LOVVERKET AKTIVT

Kriminelle ytringer er ikke bare hatytringer. I tillegg til straffelovens paragraf 185, er alle disse relevante paragrafer i etterforskning og påtale av kriminell netthets:

- 183: oppfordring til straffbar handling
- 186: diskriminering
- 263: trusler
- 264: grove trusler
- 266: hensynsløs atferd
- 266a: grov personforfølgelse
- 267: krenkelse av privatlivets fred

Det har kommet flere tiltaler, og dommer, etter paragrafen om hatefulle ytringer (185) den siste tiden. Det er bra. Politi og påtalemyndighet bør jobbe aktivt med å bruke hele lovverket slik at det utvikles en rettspraksis. Spesielt kan paragrafene om trusler og hensynsløs atferd være relevante for å komme til livs organiserte kampanjer mot enkeltpersoner, som det har vært flere eksempler på også i Norge. For å få til dette, er det helt avgjørende at politiet har jurister som kan jobbe systematisk med ytringsrett.

TILTAK 9

PRØV MEDVIRKERANSVARET JURIDISK FOR STRAFFBARE YTRINGER

Den som medvirker til en straffbar handling, kan straffes for dette. Det gjelder den som kjøper pistolen til et drap, men også den som medvirker til en straffbar ytring. Men dette prinsippet er ennå ikke prøvd på straffbare ytringer (selv om daværende justisminister Sylvi Listhaug ble anmeldt av advokat Arvid Humlen fordi en drapstrussel ble liggende på hennes facebookside i flere måneder, helt til politiet påla henne å fjerne den).

Å straffe medvirkere vil være et kraftfullt signal om at også de som tilrettelegger for straffbare ytringer har et ansvar. Og kan bidra til at det ikke bare er mer eller mindre tilfeldige enkeltpersoner i kommentarfelt som straffes. Det er en fare for klassejustis slik påtalepraksisen er i dag: Enkeltpersoner uten stor innflytelse, straffes, folk med stor påvirkningskraft etterforskes ikke.

Å styrke medvirkeransvaret ligger som nevnt til grunn for utvikling av nye lover i Tyskland, Storbritannia og Frankrike - og den svenske BBS-loven. Men en kan også bruke eksisterende lovverk, gjennom det generelle prinsippet om medvirkeransvar. Det bør politi og påtalemyndighet prøve ut, både for hatefulle ytringer og andre relevante paragrafer, som for eksempel trusler og hensynsløs atferd.

TILTAK 10

SATS PÅ FOREBYGGENDE POLITIARBEID

Politiet skal ikke bare etterforske, men også forebygge kriminalitet, også på nett. Alle politidistrikt har nettpatruljer, og politiet jobber for tiden med å kartlegge hvordan disse skal brukes. Det er viktig at politiet er tilgjengelig for folk også på nett, kan ta imot tips og handle raskt når det trengs - uten å bli et meningspoliti på nettet.

Det svenske politiet jobber også forebyggende gjennom faste samråd og løpende kontakt med representanter for en rekke utsatte grupper. Med økte ressurser kan også det norske politiet bruke mer tid på slikt arbeid, for å styrke forebyggingen og få bedre oversikt over hvilke typer hets som oppstår, og fra hvem.

TILTAK 11

LAG MER, OG MER DETALJERT, STATISTIKK

Statistikk kan virke som et passivt tiltak. Men god statistikk kan være svært viktig for arbeidet med hatkriminalitet. Oslo politidistrikt har de siste årene publisert en årlig rapport om anmeldte hatkriminaliteter i Oslo. Denne har vært viktig for å belyse omfanget og innholdet i sakene som anmeldes, og for hele debatten rundt problemet: God statistikk gjør det lettere å identifisere hva problemet er, og hva som er riktige tiltak.

Slik statistikk bør utarbeides for hele landet. Den bør også være mer detaljert, dagens statistikk gir bare oversikt over antall anmeldelser.

Statistikken bør inkludere alle ledd i etterforskningskjeden: Hva og hvor mye som anmeldes, etterforskes, henlegges, fører til siktelse, tiltale og dom - med grunnlag for de ulike punktene. Da kan statistikken bidra til kompetanseheving hos politiet, den vil gjøre det tydeligere hva politiet og påtalemakten vurderer som grensen mellom lovlige og ulovlige ytringer, og den kan også brukes til å vurdere politiets arbeid og eventuelt justere prioriteringer og innsats.

Nasjonal statistikk er et av tiltakene i regjeringen vedtok i sin strategi allerede i 2016. Norges institusjon for menneskerettigheter (NIM) har etterlyst gjennomføringen i sine to siste årsrapporter til Stortinget.

TILTAK 12

BE STATSADVOKATENE UNDERSØKE KVALITETEN PÅ POLITIARBEIDET

For å finne ut hva slags type innsats som trengs mest, og hvor det trengs mest, bør politiets arbeid undersøkes systematisk. På oppdrag fra Riksadvokaten gjennomførte Statsadvokatene i 2016 en undersøkelse av kvaliteten på etterforskningen og påtalearbeidet i saker om voldtekt og mishandling av nærstående. En slik undersøkelse bør gjennomføres også av kvaliteten på politi- og påtalearbeid når det gjelder hatkriminalitet. NIM etterlyste dette i sin årsrapport for 2017.

Igjen kan man se til Sverige. Statsadvokatene i Sverige gjennomførte en slik undersøkelse allerede i 2015, i forkant av det svenske politiets satsing på å bekjempe hatkriminalitet. Undersøkelsen avdekket blant annet mangler i statistikken og at måten ofre møtes på i etterforskningen, og rettshjelpen de får, måtte forbedres (se side 40 [her](#)).

REGULER INNHOLDSSLESKAPENE

Å styrke lovverket og forbedre politi- og påtalearbeid vil være viktige steg for et bedre ytringsklima. Men uansett hvor gode lovene er og hvor effektivt politiet jobber, vil de uansett bare angå en liten del av ytringene som gjør at mange ikke orker å delta i samfunnsdebatten. For å legge til rette for en åpen og god debatt, spiller innholdsselskapene en avgjørende rolle.

Selskaper som Facebook, Google, YouTube osv. er i løpet av få år blitt de viktigste leverandørene av samfunnsdebattens infrastruktur. De kalles gjerne teknologi- eller plattformsselskaper. Men Facebook er noe helt annet enn Telenor. Facebook og lignende tjenester er innholdsselskaper - de lever av å legge til rette for innhold, ytringer på nett.

Å finne gode reguleringer av disse selskapene er en helt avgjørende utfordring for politikken framover. Dette handler ikke bare om å bekjempe netthets, men også om helt avgjørende spørsmål for samfunnet generelt: å sikre frie og rettferdige valg uten påvirkning utenfra, legge til rette for pålitelig nyhetsformidling, sikre borgernes personvern, bekjempe terrorisme og overgrep, sikre mediemangfoldet og gjenopprette statens skattegrunnlag.

En hører gjerne at Facebook og Google er for store til at norske politikere kan gjøre noe med dem. Men det finnes flere konkrete ting norske politikere kan gjøre: Pågående reguleringsdebatter de bør ta stilling til og delta i; eksisterende prosesser de kan koble seg på internasjonalt; og konkrete krav de kan stille når de møter lederne for teknologigigantene. Her er noen av de viktigste:

DEN INTERNASJONALE DEBATTEN

Viljen til å regulere de globale nettgigantene, spesielt Facebook, Google og Amazon, har endret seg dramatisk internasjonalt bare det siste året. Selv Facebook-sjef Mark Zuckerberg sier nå at selskapet trenger reguleringer for å håndtere ytringene på egen plattform.

Et sentralt krav er å splitte opp de største selskapene for å hindre monopoldannelser. Presidentkandidat i USA, Elizabeth Warren fra Demokratene, har gått i spissen for dette. Medgrunnlegger av Facebook, Chris Hughes er blitt en annen viktig stemme. Begge argumenterer med at oppsplitting av blant andre Facebook (som i så fall må selge Whatsapp og Instagram) vil gjøre det lettere for konkurrenter å tilby reelle alternativer, så det kan oppstå sosiale medier som ikke fremmer polarisering og desinformasjon.

Flere argumenterer for å se på innholdsselskapene som kritisk infrastruktur, og regulere dem slik man har regulert for eksempel jernbane eller matvarebransjen. En fransk rapport, bestilt av regjeringen, foreslår å regulere som man har gjort med banker, med krav om innsyn i algoritmer, slettemekanismer og andre tiltak for å bekjempe netthets. Ett viktig krav er å pålegge full dataportabilitet, at man som bruker kan flytte historikk og innhold fra en plattform til en annen.

Den amerikanske investoren Robert McNamee går enda lenger. Han var en av Mark Zuckerbergs rådgivere under oppstarten av Facebook, men er nå blitt blant selskapets fremste kritikere - og blant de fremste forkjemperne for utvikling av en ny teknologipolitikk gjennom stiftelsen Center for Human Technology. I boken *Zucked. Waking up to the Facebook Catastrophe* (2019) foreslår han, foruten punktene over, blant annet dette:

- Brukere må eie sine egne data og ha full kontroll over hvordan de brukes: De skal for eksempel ha krav på å få vite navnet på alle organisasjoner og personer som har tilgang til dataene deres.
- Krev mulighet til å få en visning uten filterbobler: En Facebook-strøm som ikke er algorit mestyrt, men viser det siste som publiseres fra nettverket ditt.
- Støtt utvikling av nye forretningsmodeller for dataselskapene - uten filterbobler og overvåking. For eksempel gjennom å støtte innovasjon, nystartede selskaper og gi skattefritak.
- Jobb for en ny modell for autentisering: Krev at alle nettsider støtter en privat/adskilt autentisering av brukere, der brukerne selv og ikke selskapene har kontroll over innloggingsdataene.
- Støtt utvikling av smarttelefoner som er mindre avhengighetsskapende og ikke deler private data.
- Sett aldersgrenser for når barn kan bruke smarttelefon og nettbrett, og hvor lenge de har lov å være der daglig. Ta det samme oppgjøret med skjermavhengighet som forrige generasjon gjorde med tobakk.

Flere av forslagene kan oppleves radikale. Men de er illustrerende for en debatt som har flyttet seg radikalt på kort tid. McNamee oppsummerer det slik:

“Alt ved Facebooks arkitektur og design undergraver fri meningsutveksling. Dette kan bare endres ved å endre forretningsmodellen radikalt. Det vil ikke plattformene gjøre hvis de ikke blir tvunget til det av noen.”

Norske politikere kan ikke alene tvinge selskapene til å endre sin forretningsmodell. Men de må sette seg inn i debatten, og delta der de har mulighet til å være med og påvirke:

TILTAK 13

DELTA I RELEVANTE REGULERINGSPROSESSER INTERNASJONALT

Det pågår flere over- og tverrnasjonale prosesser det er mulig å koble seg på, eller norske politikere kan ta initiativ i fora de selv er med i. Dette er noen muligheter:

- EU-kommisjonens Code of Conduct: Dette arbeidet har pågått siden mai 2016. Da inngikk EU-kommisjonen en avtale med Facebook, Twitter, YouTube og Microsoft om hvordan disse skal bekjempe netthets og hatytringer (siden har Instagram, Google+, Snapchat, Dailymotion og Jeuxvideo sluttet seg til). Blant tiltakene er frister for vurdering av varsler fra brukerne, bedre klageordninger og tilbakemeldinger til brukerne og mer gjennomsiktighet i arbeidet.

Det skal sies at flere EU-land mener det ikke holder med en slik ikke-bindende erklæring, og derfor har vedtatt eller diskuterer strengere reguleringer (se lovkapittelet over). Men selskapene selv sier avtalen har bidratt til at de har trappet opp sin innsats.

Avtalen følges opp med en årlig overvåkingsøvelse, der ulike organisasjoner sjekker hvor gode selskapene er til å bekjempe netthets. Dette gir en god dokumentasjon på hvordan utviklingen er over tid, i hele Europa. Danske og svenske organisasjoner er med, men ingen norske.

Norske myndigheter bør undersøke mulighetene for å slutte seg til denne prosessen, om ikke annet for å delta i overvåkingsøvelsen. Og koble seg på andre prosesser i regi av EU der det er mulig.

- Det britiske parlamentets regulering av *Online Harms*: Britene har som nevnt de kanskje største ambisjonene for hvordan teknologiselskaper bør reguleres for å bekjempe netthets. Før den britiske regjeringen i vår la frem sitt *Online Harms White Paper* (se lovkapittelet over), gjennomførte digital- og mediekomiteen i det britiske parlamentet en halvannen år lang granskning av Cambridge Analytica-skandalen og hvordan selskaper som Facebook bør reguleres.

Som en del av prosessen, inviterte komiteen parlamentarikere fra ni land for å skape en “internasjonal storkomite” som skal fremme samarbeid rundt regulering. Dette viser en “appetitt verden over for å handle” og arbeidet fortsetter i 2019, skriver komiteen i sin sluttrapport.

Norske stortingsrepresentanter bør undersøke muligheten for å slutte seg til denne prosessen, og andre liknende initiativ. New Zealands statsministers Christchurch Call er et eksempel, selv om det gjaldt terrorbekjempelse på nettet, og ikke hatytringer.

- *Nordisk Råd* som plattform for konkret politikkutforming: Netthets og hatefulle ytringer har lenge stått på dagsorden i Nordisk Råd og var en erklært satsning da Norge hadde formannskapet i 2017. Blant resultatene er en kartlegging og sammenligning av lovverket i alle nordiske land.

Kunnskapsinnhenting er god. Nå er det på tide å ta innsiktene videre, og vedta konkret handling. Nordisk råd kan være en god plattform for å initiere og samkjøre dette mellom land med ganske likt utgangspunkt lovmessig, teknologisk og kulturelt. Rapporten som ble laget i 2017 (*Hat och hot på nätet*) har flere konkrete forslag til hva som kan gjøres på nordisk nivå. Blant disse er å oppdatere lovverkene så de inkluderer for eksempel seksuelle krenkelser på nett, og vurdere om kjønn skal inn i hatytringsparagrafene. De nordiske landene kan også se på felles reguleringer av plattformselskaperes ansvar, for eksempel med den svenske BBS-loven som utgangspunkt. Eller ta initiativ til en etisk kodeks for Norden, slik EU har laget, som kan forplikte bloggeiere, nettforum og andre aktører som ikke er dekket av medielovene. Mulighetene er mange, men det krever politisk vilje.

TILTAK 14

STILL KONKRETE KRAV TIL FACEBOOK

“Facebook må nå komme på banen og ta på alvor at de har en sterk posisjon i den norske offentligheten”, sa daværende kulturminister Linda Hofstad Helleland i 2016, da debatten raste om slettingen av det ikoniske napalmbildet fra Vietnamkrigen. Helleland var opptatt av å få møte Facebook. Norske politikere må bruke slike møter til mer enn luftig tale om ytringsansvar. Facebook er i en særstilling i Norge, som den desidert største plattformen for samfunnsdebatt. Det finnes helt konkrete krav norske politikere kan stille Facebook når de møter dem. Som disse:

- La brukerne selv få åpne og stenge kommentarfelt på sine poster. Hvis Facebook ikke vil være redaktører selv, bør de tillate brukerne å være det. Ingen ansvarlige mediehus lar lenger kommentarfeltene være åpne uten å ha folk på jobb som kan moderere dem og behandle klager. På Facebook er man prisgitt selskapets moderatører. Det er mulig å slette og skjule enkeltposter, men ikke å skru av kommentartråden når man selv logger av. Det er allerede mulig å gjøre dette for Facebook-grupper. Muligheten bør innføres også for sider og profiler.
- Krev at Facebook offentliggjør hvor mange mennesker som moderer det norskspråklige innholdet, og hva disse behandler og sletter. Facebook er blitt presset til langt større åpenhet de siste par årene, og offentliggjør nå rapporter om antall klager og slettinger. Men disse er ikke brutt ned på enkeltland. Facebook har heller ikke opplyst om hvor mange mennesker som jobber med hvert enkelt språkområde. Mer detaljerte rapporter og opplysninger gjør det mulig å ha en mer informert debatt.
- Legg press på Facebook så de følger opp egne løfter om å endre algoritmene slik at polariserende og hatefulle kommentarer får mindre spredning. I et offentlig notat i november 2018, la Facebook-sjef Mark Zuckerberg selv frem dette som et av flere tiltak for å bekjempe hets på sin plattform, men virker ikke å ha skjedd stort siden.
- Oppfordre Facebook til å se på andre måter å legge mer friksjon inn i systemet på for å motvirke algoritmenes polariserende kraft. Det kan være en beskjed til brukeren om å tenke seg om før de poster, dersom de bruker definerte trigger-ord (som appen Rethink), en forsinkelse før poster blir offentliggjort, en grense på hvor mange poster man kan skrive i løpet av en dag, begrensning på hvor mange grupper og personer en kan dele en post med (slik Facebook-eide WhatsApp innførte etter at falske nyheter spredt gjennom tjenesten førte til lynsjing og drap på flere titalls personer i India i 2017) osv.

BRUK MEDIEPOLITIKKEN

“Vi har lagt mye prestisje i kommentarfeltet vårt og vi har forsøkt å moderere og ta grep om å skape en mer konstruktiv debatt, men vi ser nå at det blir for vanskelig”, sa nyhetsredaktør Erik Stephansen da Nettavisen i januar stengte sitt kommentarfelt. Uttalelsen er symptomatisk. Norske medier har virkelig forsøkt, med kjøreregler, moderatorer, varslingsknapper, egen deltakelse, en veileder fra Redaktørforeningen og til og med quiz for å kvalifisere for deltakelse. Erfaringene er, med noen unntak, ikke særlig oppmuntrende. Stadig flere aviser legger ned sine kommentarfelt.

Redaktørene har et etisk og forretningsmessig ansvar for kvaliteten i kommentarfeltene. Men dette ansvaret er også et spørsmål å ta stilling til for norske politikere i disse dager:

TILTAK 15

VURDER ANSVARET FOR BRUKERGENERERT INNHOLD I DEN NYE MEDIEANSVARSLOVEN

En ansvarlig redaktør kan i Norge dømmes for alt som står i avisen, uten å ha skrevet det selv. Men dette omfatter ikke brukergenerert innhold, altså kommentarfeltet.

I regjeringens forslag til en ny medieansvarslov, som snart skal komitébehandles i Stortinget, gis redaktøren en såkalt aktsomhetsplikt for brukergenerert innhold: Redaktøren kan straffes dersom hen med forsett lar være å fjerne ulovlig innhold, men har ikke et objektivt ansvar for å forhindre at innholdet blir publisert.

Vil en stramme inn medvirkeransvaret også for norske redaktører, vil et konkret tiltak være å gi redaktøren et fullt redaktøransvar også for kommentarfeltene. Dette kan føre til at flere stenger eller innfører forhåndsmodererte kommentarfelt. Men vil samtidig gjøre det tydelig at redaktøransvaret gjelder alt innhold som publiseres hos et medium, og kan bidra til å skjerpe innsatsen for ikke å tillate innhold som redaktøren ellers ikke ville hatt på trykk.

En annen mulighet, om en ønsker å skjerpe ansvaret, er å utvide straffansvaret til grov uaktsomhet. Slik lovforslaget står nå, kan en redaktør bare straffes ved forsett - altså at hen bevisst ikke fjerner ulovlig innhold. Grov uaktsomhet gir sivilrettslig ansvar.

TILTAK 16

BRUK MEDIESTØTTEN TIL Å STØTTE REDAKSJONELL INNOVASJON MOT NETTHETS

Det fremste virkemiddelet norske politikere har i mediepolitikken, er mediestøtten. Den er de siste årene forsiktig endret for å stimulere til mer innovasjon. Når står en større endring for tur, og når Mediemeldingen diskuteres i Stortinget, bør netthets være et tema.

En mulighet er å sette av deler av mediestøtten til tiltak som forsøker å utvikle kommentarfeltene og debattklimaet i positiv retning og bekjempe netthets gjennom teknologisk og redaksjonell innovasjon. Det finnes flere gode initiativ, som NRK Betas nevnte kommentarfeltquiz, organisasjonen No Hates triggerordvarsel og Morgenbladets initiativ Hele Norge snakker.

JOBBER FOR EN BEDRE YTRINGSKULTUR

Rommet for hva som er lovlig å si og skrive, skal være stort. Rommet for hva som er akseptabelt å si om andre når man har en skjerm mellom seg, bør gjøres mindre. Normer og folkeskikk kan ikke vedtas på Stortinget. Men å jobbe for en god ytringskultur på nettet, er også en politisk oppgave, og det finnes konkrete tiltak norske politikere kan vedta og jobbe for.

TILTAK 17

STYRK SIVILSAMFUNNETS INNSATS

Sivilsamfunnet - frivillige, organisasjoner og grasrotinitiativ - spiller en avgjørende rolle i å jobbe for de kanskje viktigste tiltakene for en bedre samtale på nettet: Bedre kildekritikk og ren folkeskikk. Myndighetene kan legge til rette for en sterkere innsats fra sivilsamfunnet.

Det finnes flere miljøer som jobber mot netthets med offentlig støtte i dag: Stopp hatprat, Antirasistisk senter, FRI mfl. Men det trengs mye mer. Stortinget kan bidra ved å øke bevilgningene, målrette finansieringen og sørge for at den går over flere år. Blant tiltakene kan være:

- Initiativ for å delta i kommentarfelt og nettdiskusjoner med motprat til hatprat, støtte til folk som angripes og saklig argumentasjon, som grasrotinitiativet [#Vierher](#).
- Overvåking og dokumentasjon av ekstremistmiljøer og utviklingen i hatprat på nettet, slik [Vepsen](#) lenge gjorde i Norge og nettavisen [Filter](#) har satset på. Det finnes flere gode eksempler utenlands på teknologisk nyskapende dokumentasjon, som det ferske prosjektet [Exploring online hate](#) fra New America Foundation.
- Et kompetansesenter for netthets, der folk kan få hjelp til å håndtere hets og juridisk rådgivning, og som kan samle statistikk, dokumentasjon og overvåke. Senteret kan også hjelpe folk å anmelde saker, og drive kampanjer for å få ned mørketallene. Danmark har et slikt i [Center for forebyggelse af eksklusion](#), som har en egen hjelpetelefon. I Sverige tilbyr [Institutet för Juridik och Internet](#) gratis rettshjelp og driver utdanning. Organisasjonen Nohate har nettopp lansert [en liknende nettside](#) i Norge.
- Tverrfaglige allianser som kan jobbe for innovasjon og tekniske og politiske løsninger, slik nystartede [No hate](#) har som ambisjon å gjøre.
- Initiativ for faktasjekk av debatten, som [faktisk.no](#).

TILTAK 18

VÆR FORBILDER PÅ NETT, I TALE OG MODERERING

Politisk debatt skal være åpen, frisk og tidvis ubehagelig. Men politikere skal også være forbilder i måten de omtaler sine motstandere på. Å tenke over egen ordbruk når en omtaler politiske motstandere, bør være et overkommelig tiltak.

Politikere bør også være forbilder som moderatorer. Alle norske politikere bruker nå Facebook som en hovedkanal for kontakten med velgerne. Da må de sørge for å ha tilstrekkelig med bemanning til å delta i diskusjonen på egne sider, svare på kritikk, ha tydelige kjøreregler for debatten, fjerne innlegg som bryter reglene, og kontakte politiet om noe kan være lovstridig.

Har man ikke ressurser til å sørge for en god debatt, bør man ikke bruke Facebook eller andre sosiale medier som kommunikasjonskanal.

Å skjule innlegg en ikke ønsker å ha på sin Facebook-side er en enkel og utbredt måte å rydde opp på Facebook på. Men, som medieforskerne Karoline Ihlebæk og Bente Kalsnes viser i sin pågående forskning: Da får ikke avsenderen vite at innlegget er blitt skjult, og ingen diskusjon eller læring oppstår. Det krever tid, innsats og potensielt ubehag å lage en god debattråd. Det må politikere være de første til å investere.

TILTAK 19

LAG ET HJELPEAPPARAT FOR POLITIKERE

“Mange gruer seg til å gå inn i den kommende valgkampen” på grunn av hets på sosiale medier, sa Aps partisekretær Kjersti Stenseng til NRK i februar. Siden har flere grove eksempler fra lokalpolitikere kommet frem. Mens rikspolitikere stort sett har et støtteapparat rundt seg i form av rådgivere og pressekontakter, står lokalpolitikere ofte alene. Ap har lovet at alle ordførerkandidater skal ha folk rundt seg som følger med på og modererer sosiale medier og støtter kandidatene. Dette arbeidet bør formaliseres i alle partier. Innsatsen bør bestå av flere ting:

- En beredskapsplan, veileder eller tipshefte som skal følges om politikere møter trusler, trakassering eller hets.
- Kursing av lokalpolitikere.
- Tilstrekkelig bemanning til å følge med på sosiale medier, håndtere netthets og ikke minst å ha noen å snakke med.

En mulighet er at partiene samarbeider om å utvikle et felles undervisnings- /beredskapsopplegg. Det kan organiseres som et tverrpolitisk kontor, for eksempel lokalisert på Stortinget. Dette kontoret kan ha ansvar for oppfølging, undervisning og veiledning av politikere over hele landet.

En kan også utvikle en generell, skriftlig veileder for politikere, slik for eksempel Buadir har gjort for barnevernsansatte og det svenske sikkerhetspolitiet har gjort for politikere.

I den svenske regjeringens strategi mot hatefulle ytringer er denne type innsats konkretisert gjennom økt budsjettstøtte til kommunene for å sikre at også lokalpolitikere får mer bistand.

TILTAK 20

FÅ NETTHETS INN I LÆREPLANENE ALLEREDE I GRUNNSKOLEN

Dette programmet har konsentrert seg om harde tiltak, det er i denne enden av skalaen det mest trengs nye ideer. Men som det er påpekt i en rekke forskningsrapporter, anbefalinger og i regjeringens egen strategi mot hatytringer: Bedre opplæring i skolen om kildekritikk, teknologisk utvikling, etikk og generelt nettvett er avgjørende for å gjøre nettet til et bedre sted å diskutere.

Regjeringens strategi har flere tiltak for skoleverket. Men, som Bufdirs kartlegging påpeker, er disse er i hovedsak rettet mot ungdomsskolen og videregående. Opplæringen og bevisstgjøringen bør begynne allerede på barnetrinnet. De aller fleste barn har mobiltelefon og bruker sosiale medier lenge før de begynner på ungdomsskolen.

En opplagt anledning er å sørge for at de nye læreplanene for grunnskolen, som snart skal vedtas av Stortinget, dekker disse temaene på en god måte. Og at det finnes et opplegg for etterutdanning av lærere.

TILTAK 21

SØRG FOR SYSTEMATISK, TEKNOLOGIKYNDIG FORSKNING

Vi vet nok til å handle. Men det trengs fortsatt mer kunnskap. Satsing på mer forskning er en annen gjenganger i forskningsrapporter og anbefalinger, og vektlegges i regjeringens strategi. Men oppfordringen er gjerne generell. Her er tre konkrete områder det bør satses på, som ikke er tydelig nedfelt i eksisterende strategier eller anbefalinger:

- Systematisk kunnskap om omfanget og utviklingen av netthets over tid: Institutt for samfunnsforskning har gjort flere gode studier av omfanget av netthets. Det bør være et offentlig ansvar at slike studier gjentas over flere år, gjort på en slik måte at utviklingen kan følges over tid. I Sverige foretar for eksempel Brottforebyggende Råd, som også produserer den offisielle kriminalitetsstatistikken, faste undersøkelser av politikeres sikkerhet.
- Bedre kunnskap om hvem som hetser på nett, og hvor mange de er: Her finnes det mange antakelser, men få grundige studier. Det trengs kunnskap om i hvilken grad angrep på nett er organiserte, hvordan de organiseres og av hvem. Og mer presise undersøkelser av hvem som faktisk dominerer debattene. Et eksempel: Da Stavanger Aftenblad evaluerte sitt kommentarfelt, undersøkte de brukerne og fant ut at 19 personer sto bak 80 prosent av alle kommentarer i løpet av ett døgn.
- Teknologikyndig forskning: Mye av forskningen gjøres av humanister og samfunnsvitere. Det trengs enda mer kunnskap om og forskning på hvordan teknologien påvirker debatten, og hvordan den utnyttes. Og forskning som selv tar i bruk dataanalyse: Nettverksanalyser av hetskampanjer, studier av algoritmers påvirkning, utviklingen av kunstig intelligens osv.

Og det er viktig at det bevilges penger til forskningsmiljøer som kan jobbe og utvikles over tid. En mulighet ligger i forlengelsen av Stortingets vedtak om en handlingsplan mot rasisme og etnisk og religiøs diskriminering. Da Sverige vedtok en tilsvarende plan i 2016, fulgte det med 60 millioner kroner til forskning over tre år.

KOSTNADSOVERSLAG

Men hva koster det? Spør politikere gjerne når en organisasjon krever tiltak. Det er forståelig. Men dette programmet er ikke dyrt. Å få Facebook, Google og andre nettgiganter til å skatte av det de faktisk tjener i Norge, vil trolig være mer enn nok til å dekke kostnadene. Noen tiltak vil ha en betydelig årskostnad, som å opprette en tilsynsmyndighet for innholdsselskaper. Men det går an å tenke nytt her også: I Storbritannia legges det opp til at tilsynet skal finansieres av bransjen selv.

De største utgiftspostene i dette programmet er styrking av politiet og økte bevilgninger til sivilsamfunnstiltak og forskning. Et grovt overslag over punktene som har en langvarig kostnadsside kan se slik ut:

TILTAK 4: Øke politibemanning. Å øke bemanningen innen hatkriminalitet fra 4 til 15 stillinger, vil koste rundt **13 millioner kroner** i året (basert på kostnadsanslaget per stilling fra Politidirektoratets ressursanalyse). Det er samme sum som det svenske politiet har øremerket for å sikre at deres satsing ble fulgt opp.

TILTAK 17: Bruke mediestøtten til innovasjon mot netthets. Kan gjøres innen gjeldende rammer for mediestøtten.

TILTAK 18: Styrk sivilsamfunnets innsats. Forplikter man for eksempel **ti millioner kroner** i året, vil det kunne dekke flere årsverk, støtte til flere miljøer og utvikling av nye verktøy og kampanjer.

TILTAK 21: Stimulere til forskning. Svenske myndigheter bevilger 20 millioner kroner i året til forskning i forbindelse med sin handlingsplan mot diskriminering. Om en setter av bare halvparten av dette i Norge, ti millioner kroner i året, vil det være en kraftig styrking av forskningsinnsatsen.

Det avgjørende er å sikre langsiktighet, så en ikke ender opp med et politimiljø som forsvinner når andre saker dukker opp, en nettside som blir tom og ubemannet og forskningsmiljøer som smuldrer opp når kompetansen først er bygget opp.

**Dette politiske programmet er skrevet av
Amnesty International Norge (2019)
Amnesty International Norway
Grensen 3, 0159 Oslo
Tel: +47 22 40 22 00
Email: info@amnesty.no
Web: www.amnesty.no
Facebook: www.facebook.com/AmnestyNorge
Twitter: twitter.com/Amnesty_Norge
Instagram: www.instagram.com/amnesty_norge**

**AMNESTY
INTERNATIONAL**

